

Milica KACIN WOHzINZ

**BADOGLIO SONNINU
ITALIJANSKI NAČRT ZA
PROTIJUGOSLOVANSKO AKCIJO
DECEMBRA 1918**

Nastajanje novih držav na ozemlju razpadle avstroogrške monarhije konec oktobra 1918. leta je resno ogrozilo italijanske težnje na vzhodu. Nova Država Slovencev, Hrvatov in Srbov z Narodnim svetom v Zagrebu je vključevala tudi slovenski del goriško-gradiščanske dežele, dokler je niso 6. novembra zasedle italijanske vojaške sile, Istro in Dalmacijo. Šlo je za del ozemlja, ki so ga Italiji obljubili zavezniki Anglija, Francija in Rusija s tajnim paktom, sklenjenim v Londonu 26. aprila 1915, kot nagrado za vstop v vojno. Londonski pakt je Italiji dodelil poleg trentinskega ozemlja z Južno Tirolsko še Goriško-gradiščansko, Trst, Istro, del Notranjske, osrednji del Dalmacije in otoke. Za italijansko vlado je bila torej ustanovitev Države Slovencev, Hrvatov in Srbov 29. oktobra 1918 pravo zlo, saj si je ta država lastila pravico do vsega s Slovenci in Hrvati naseljenega ozemlja na zahodu, ki ga je po določenih premirja 3. novembra 1918 zasedala italijanska vojska do črte londonskega pakta.

Dokler je bilo narodno in protiaavstrijsko gibanje v korist antantnim silam, saj je znotraj razbijalo monarhijo, ga je tudi Italija podpirala, zlasti potem ko je doživela vojaški poraz pri Kobaridu in je morala vojsko umakniti na reko Piave. V ta namen je bil v Italiji ustanovljen Odbor za sporazum med podjarmljenimi narodi Avstroogrške, ki je navezal stike z Jugoslovanskim odborom v Londonu. Od 8. do 10. aprila 1918 je bil v Rimu kongres zatiranih narodov Avstroogrške, ki je sprejel sporazum, v katerem je med drugim rečeno, da je "združitev in neodvisnost jugoslovanskega naroda življenjski interes Italije, tako kakor je izpolnitev italijanske narodne združitve življenjski interes jugoslovanskega naroda," pri čemer je bil "jugoslovanski narod" pojem za pripadnike južnoslovanskih narodov v Avstroogrski. Glede morebitnih teritorialnih sporov sta obe strani obljubili, da jih bosta reševali sporazumno "na osnovi narodnostnega načela in narodne samoodločbe tako, da ne bodo oškodovani življenjski interesi obeh narodov".¹ Toda sklepi rimskega sporazuma niso nikogar obvezovali. Italijanska vlada jih je sicer pozdravila, a se ni odrekla londonskemu paktu.

Akcijo Narodnega vijeća in slovenskih primorskih politikov, da bi ozemlje Julijske krajine, poleg italijanske vojske, zasedle tudi druge zavezniške sile, je smatrala Italija za sovražno in jo je tudi uspešno odbila. Ob tem vprašanju so se zaostriili njeni odnosi s Francijo, očitala ji je, da podpira protitalijansko propagando na zasedenem ozemlju in jugoslovanske teritorialne težnje.

¹ Carlo Shiffner: La crisi del socialismo triestino nella prima guerra mondiale. Il Movimento nazionale a Trieste nelle prima guerra mondiale. Del Bianco, Udine 1968, str. 179.

Posebno vprašanje, ki naj bi ogrožalo italijanske interese na Jadranu, je bilo vprašanje mednarodnega priznanja Države Slovencev, Hrvatov in Srbov, pozneje pa Kraljevine SHS. Ko je delegacija Države SHS z Antonom Korošcem in Antejem Trumbićem sredi novembra 1918 zaprosila italijanskega veleposlanika v Parizu, naj pomaga k priznanju Države SHS in jim omogoči vrnitev v domovino prek italijanskega ozemlja, sta tvorec londonskega pakta zunanji minister Giorgio Sidney Sonnino in predsednik ministrskega sveta Vittorio Emanuele Orlando odgovarjala, da delegati ne morejo zahtevati, naj italijanska vlada prijateljsko ravna z vlado, ki ji ni prijateljska, o čemer pričajo incidenti na zasedenem ozemlju in uradne izjave o teritorialnih zahtevah. Orlando je opozoril Sonnina: za zdaj nam ne kaže priznati Jugoslavije, ne da bi prej natančno določili kakšni so naši nameni za bodočnost.²

Medtem se je 1. decembra 1918 Država SHS združila s Srbijo in Črno goro v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Naglo odločitev Narodnega vijeća za združitev v močno državo je povzročil prav italijanski pohlep po slovenski in hrvaški zemlji, saj je prodiranje italijanske vojske prek demarkacijske črte moral ustaviti pri Vrhniki poveljnik zavezniških srbskih enot v Ljubljani, podpolkovnik Stevan Švabić. Italijanske imperialistične težnje na Balkanu in za hegemonijo na Jadranu je že med sklepanjem londonskega pakta leta 1915 skrajno kritično ocenil britanski premier, sir Herbert H. Asquith v pismu prijateljici: "Kabinet /.../ se je moral posvetiti razpravi, kako kupiti po najnižji ceni takojšnjo intervencijo tiste požrešne, jeguljaste in zvite sile, ki se imenuje Italija. Na veliko zeva z usti, mi pa ji ne smemo dovoliti, da bi Srbom blokirala izhod na morje."³

Velika Kraljevina SHS, ki je obvladovala skoraj celo vzhodno obalo Jadrana, je bila torej za Italijo vse prej kot dobrodošla nova sosedka. Italijanska politika na vzhodu se je zato takoj usmerila k razbijanju te nove državne tvorbe z vsemi sredstvi, od gospodarske blokade na Jadranu in propagande proti njenemu mednarodnemu priznanju, do konkretnih načrtov za akcijo. To zadnjo nalogo je vlada poverila načelniku vrhovnega poveljstva kraljeve vojske, generalu Pietru Badogliu, strastnemu zagovorniku uveljavitve londonskega pakta.

Prvi pomembnejši Badoglijev dokument glede tega vprašanja je bila zaupna okrožnica, poslana 29. novembra 1918 guvernerjem in državnikom, z navodili za upravljanje zasedenih avstroogrskih pokrajin, posebej Julijske krajine. V tretjem členu je zapisal: Vsakršno priznanje jugoslovanske države in njenih dozdevnih organov je izključeno. Če pa bi le-ti sprejemali stališča, nasprotna italijanskim interesom, naj se z njimi ravna tako kakor s sovražniki. V četrtem členu pa: Manifestacije, ki so v nasprotju z interesi zasedbenih sil in pravicami italijanske države, bodo preprečene in zatrite. Če za to ne bodo zadostovala splošna sredstva, bodo z zasedenega ozemlja odstranjene tiste osebe, ki s svojo dejavnostjo motijo javni red ali povzročajo škodo interesom okupacijske vojske. Sodišča bodo izdajala sodbe "v imenu oblasti, ki jo je podelilo vrhovno poveljstvo italijanske armade". Člen 7 določa: Manifestacije, namenjene podpori italijanskih interesov bodo do-

2 Milica Kacin-Wohinz: Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo: 1918-1921. Maribor, Trst 1972, str. 93-99. Dokumenti in korespondenca so v Archivio centrale dello Stato (ACS) v Rimu, arhiv Presidenza del Consiglio dei Ministri, serie Prima guerra mondiale, sezione 1919-1922.

3 Herbert H. Asquith: Letters to Venetia Stanley. Selected and edited by Michael and Elenor Brock. Oxford University Press, Oxford 1985, str. 501.

voljene, preprečiti pa je treba nasprotne manifestacije, ki izničujejo izraze naklonjenosti.⁴

Naslednji projekt je Badoglio predložil Sonninu 3. decembra 1918. Vseboval je skrajno zaupen načrt za razbijanje pravkar ustanovljene Kraljevine SHS znotraj njenih meja. Slonel je na oceni, da je jugoslovanska ideja le stvar izobraženstva in meščanstva, medtem ko naj bi bili kmetje in boljševisko usmerjeni delavci protijugoslovanski. Po njegovem je bilo treba le poglobiti notranja nasprotja, spodbuditi medsebojne spopade in razširiti italijansko akcijo z zasedene Julijske krajine na jugoslovansko ozemlje. V ta namen je predvidel močno skupino agentov, da bi spodbujali nacionalno in versko nestrpnost ter separatistične tendence, zlasti med Črnogorci in Slovenci. Slovenska duhovščina se je načrtovalcem zdela posebej primerna za širjenje separatistične propagande. Za primorske in istrske slovanske duhovnike pa je Badoglio predvidel, da se lahko pridobijo neposredno, medtem ko je treba najbolj inteligentne in najbolj sposobne odstraniti, "ker imajo v svojih rokah verno prebivalstvo". Za izvedbo projekta je navedel potrebna finančna sredstva.⁵ Projekt je vlada sprejela, Badogliu je naročila, naj ga začne uresničevati.

Tretji, tu objavljen projekt, ki je načrtoval spodbijanje jugoslovanske propagande v inozemstvu, je Badoglio oddal Sonninu 15. decembra 1918.

K. ITALIJANSKA VOJSKA⁶
VRHOVNO POVELJSTVO

15 december 1918

Informacijski urad

št. 14002/A protokola Zaupno osebno

Predmet: Akcija proti jugoslovanski propagandi v inozemstvu.

N. E. Baronu SONNINU
Ministrstvo za zunanje zadeve

Po projektu, ki ga je V. E. že odobrila z dopisom 3855, za italijansko propagandno akcijo med Jugoslovani na ozemlju, ki ga zaseda naša vojska in na sosednjem ozemlju,⁷ se mi zdi primerno poslati predlog za obsežnejšo in kompleksnejšo akcijo od prve, usmerjeno k napadu in nevtralizaciji jugoslovanske propagande na vsem mednarodnem polju, kjer se, v vidu bodoče mirovne konference, le-ta razvija v našo škodo.

⁴ M. Kacin-Wohinz, n.d. str. 103-106. Dokument je v osrednjem državnem arhivu v Rimu - ACS, Comando supremo, Segreteria Generale per gli Affari Civili, fasc. 766.

⁵ Ivo J. Lederer: La Jugoslavia dalla conferenza della pace al Trattato di Rapallo: 1919-1920: Milano 1966, str. 87-90. Ko sem leta 1968 v rimskem arhivu iskala ta dokument v fondu navedenem pri Ledererju, ga tam ni bilo. Italijanski kolegi so odgovarjali, da ga najbrž nikoli ni bilo. Da si ga Lederer ni izmislil, pa priča tu objavljeni projekt, ki sem ga našla v istem arhivskem fondu.

⁶ Dokument je v ACS, Presidenza del Consiglio dei Ministri, serie Prima guerra mondiale, sezione 1919-1922, fasc. 19. 28. 1 in še ni bil objavljen.

⁷ Mišljeno je ozemlje vzhodno od demarkacijske črte, torej v Jugoslaviji.

Ta akcija, ki naj bi jo, če jo bo odobrila vlada, zaupali Informacijskemu uradu našega Vrhovnega poveljstva, je že bila v podrobnostih preučena, zlasti glede vsega, kar zadeva Francijo in Švico, ki sta glavni ognjišči jugoslovanskega gibanja. Na kratko in eksplicitno je povzeta v poročilu, ki ga prilagam, zlasti kar zadeva potrebna sredstva.

Prosim V. E., da poročilu posvetite pozornost in da me obvestite o odločitvah, ki bodo glede tega sprejete.

PODPOVELJNIK GLAVNEGA STANA VOJSKE

(BADOGLIO) l.r.

VRHOVNO POVELJSTVO KRALJEVE VOJSKE
INFORMACIJSKI URAD

PROJEKT ZA AKCIJO PROTI JUGOSLOVANSKI PROPAGANDI V
INOZEMSTVU

Dejavnost, ki jo lahko razvije Urad za informacije pri Vrhovnem poveljstvu s ciljem, da med pripravljanjem in potekom mirovnega kongresa nevtralizira jugoslovansko propagando v inozemstvu, mora biti podrejena naslednjim navodilom in preskrbljena z naslednjimi izvedbenimi sredstvi.

Glede na trenutek začetka akcije in če zaradi pomanjkanja časa ne bi mogla zavzeti obsežne oblike prepričevanja in usmerjanja javnega mnenja političnih struj v inozemstvu, bo v splošnem morala utišati nasprotnikovo propagando in ustvariti ovire za uresničitev njegovih načrtov tako, da bo zmanjšala njegove življenjske dejavnike in ga postavila v nesimpatično luč pred zavezniki.

Značaj akcije se bo spreminjal glede na to, v katerih političnih krogih mora potekati. Njena glavna polja bodo, razumljivo, Francija (zlasti Pariz) in Švica. V Franciji, ki je trenutno kovačnica politične misli in informacije za bližnji mirovni kongres, in kjer zlasti Jugoslavija zaključuje svoje težavno a aktivno konsolidacijsko delo, se mora akcija izvajati, na eni strani z namenom vplivati na tisk in politične osebnosti in hkrati pridobivati zanesljive in stalne vire informacij; na drugi strani z gojenjem klic nesporazumov, ki že obstajajo med raznimi vejami jugoslovanskega nacionalnega kompleksa: Srbi, Slovenci in Hrvati.

V Švici bo zaradi njenega lokalnega položaja značaj te dejavnosti zavzel pomembnejše mesto kot oni glede tiska, le-ta bo po potrebi ostal v ozadju.

Docela sekundarne akcije bodo lahko opravljene tudi v Angliji in na Nizozemskem ter v kakšni drugi nevtralni državi. Za Anglijo so v teku študije za neki organski projekt dejavnosti; na Nizozemskem ne bo mogoče drugače kot s fragmentarno in slučajnostno dejavnostjo.

Že sama predstavitev programa kaže na razloge, zaradi katerih je možno predvideti vnaprej le približna sredstva, upoštevaje minimalne potrebe. Sicer pa je jasno, da so tudi ta minimalna sredstva predvidena za omejen čas aktivnosti, za okrog dva meseca. Kajti po tem terminu v obdobju priprav na mirovni kongres in v času njegovega poteka gotovo ne bo zadostovala že opravljena dejavnost, treba jo bo v celoti vzdrževati in jo stalno prilagajati dejanskim spremembam položaja.

Glede na povedano in upoštevaje, da so predvidevanja osnovana na podatkih zaupnega značaja in približnih primerjav s stroški, ki so jih za podobne namene imeli zavezniki, je možno program v posameznostih in tem odgovarjajočih stroških takole precizirati:

V Franciji. Podpreti pomembno agencijo Havas, ki napaja ves tisk v prestolnici in v provincah.

	Stroški, okrog	800.000 lir
Utišati časopise: Temps, ki nam je nadvse sovražen; ljudska glasila: Pays - Verite' - Populaire- Jurnal du Peuple -		
	Skupni stroški	1.000.000 lir
Časopisi, ki jih je treba subvencionirati, da bodo podprli naše interese: Petit Parisien- Petit Jurnal- Intransigent; štirje veliki pokrajinski dnevnik in drugi		
	Skupni stroški	1.000.000 lir
Primerna bo izdaja propagandnih brošur.		
	Stroški	100.000 lir
Bližnja predvolilna kampanja, ki se je uradno že začela, je ugodna za našo akcijo, kajti vprašanje mednarodnih odnosov bo v prvem planu volilnih programov; priložnost torej pomagati kandidatom in sedanjim poslancem, ki ponovno kandidirajo.		
	Predvideni stroški	1.100.000 lir
Informacijski del akcije bo zahteval stike z nekaterimi političnimi osebnostmi - deloma že določene -, ki se zelo spoznajo na mednarodna vprašanja. Gre za to, da jih pridobimo predvsem s posrednimi, previdno zakrinkanimi podporami in z odlikovanji.		
	Stroški	600.000 lir
Akcija gojenja jugoslovanskih notranjih razprtij bo usmerjena k pridobitvi nekaterih osebnosti, ki prihajajo te dni v Pariz, in ki predstavljajo intelektualno vez med raznimi vejami slovanske nacionalnosti, za našo stvar. Sondažno delo se je že začelo. Širjenje brošur tudi v teh krogih. Predvsem pa		

časopisna dejavnost s poročili, tendencioznimi novicami in članki. Jugoslovanski tisk je videti uporaben in dostopen. Za navedene dejavnosti in nepredvidene stroške računamo, da je potrebnih	1.500.000 lir
Sicer pa je treba upoštevati, da je mogoče prihraniti precej stroškov s podelitvijo primernih odlikovanj, zlasti v provincijskih novinarskih krogih	
Skupaj stroški za Francijo	6.000.000 lir

V Švici, Srbi, Hrvati in Slovenci so globoko razcepljeni z notranjimi nesoglasji. Obstaja torej ugoden teren za našo dejavnost. Primerno bo izkoristiti srbofobsko protipašičevsko okolje, ki ga tvorijo večinoma Hrvati in Dalmatinci, predvsem študenti. Voditelji so nasplošno poštene; treba bo torej zaostri nesoglasja s tendencioznimi obvestili iz njihovih lastnih krajev, s čimer bomo sprovcirali vsakovrstne manifestacije in povečali težo časopisnih poročil. Toda možno je delovati tudi neposredno z izkoriščanjem revščine mnogih študentov, ki bi jih lahko skrajno zaupno podprli in organizirali pod njihovim vodstvom nekakšno "Hrvaško ljudsko društvo", ki bi z antimonarhistično in protitalijansko usmeritvijo združevalo protisrbsko razpoloženje. "Pobudniki", preverjeno zaupni ljudje, so že določeni. Društvo bi posredovalo tudi denar in kar zadeva ozko politično plat, bi stopilo v stik z nevtralnim in zavezniškim tiskom.

Predvideni stroški potrebni za akcijo v Švici	1.000.000 lir
V Angliji" in drugih deželah	1.000.000 lir

Glede Francije smo že mislili na pokritje stroškov tako, da bi odprli račun pri vojaškem atašeju našega informacijskega urada v Lyonu, ki opravlja denarne posle za vse vojaške ustanove v Franciji.

V zvezi s Francijo je treba poudariti, da bo z začetkom operacije treba predhodno določiti funkcijo poveljnika Zbirnega centra, generala Brancaccia, ki mu bo delo naloženo zaradi njegove posebne pripadnosti tej veji dejavnosti: določiti bo torej treba, komu bo poročal in od koga bo dobival navodila med razvijanjem dejavnosti. Ta potreba je povezana tudi z dejstvom, da je italijanska sekcija pri Medzavezniškem vojnem svetu v Versaillesu v aktivni in neposredni obliki že pokazala zanimanje za protijugoslovansko propagando. Zato je brez dvoma treba preprečiti vsakršno dvojnost akcije, ki bi škodovala prepotrebni enotnosti vodilnih kriterijev.

Kakor je razvidno iz sintetično očitane linije, program ne presega omejitev razumnega obsega sredstev in primerne preprostosti mehanizma. Po mnenju tega Urada ta razmerja v bistvu ustrezajo preizkušeni praksi, ki dokazuje, da je resnost in učinkovitost rezultatov zagotovljena predvsem z umerjenostjo namenov.

Prevedla Milica Kacin Wohinz